

ULUSLARARASI İLİŞKİLER GÖRÜŞLERDE ULUSLARARASI HUKUKUN KONUSU¹

Yazar: Hüseyin Kerimi FERT²

Çeviren: Yrd. Doç. Dr. Mohammed MAGHAMINIA³

Özet:

Bu makale, uluslararası ilişkiler bağlamındaki görüşlerde uluslararası hukuk konumunu araştırmaktadır. Bu görüşleri dört akımda kümeleştirmek mümkündür. Birinci akım, idealizmdir. Bu görüşe göre, güç ve dayatım çok az sıklıkta uluslararası hukukun gelişmesine ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır. 1930'nun son on yıllarında hukuk idealizmin faşist saldırılar ve işlevsizliği nedeniyle gerçekçilik görüşü tarafından bu görüşe öğreti tanımsallığı, zehni ve uyumluluğu açısından önemli eleştiriler yönetilmiştir. İkinci akım, gerçekçiliktir. Gerçekçilik görüşüne göre, uluslararası hukuk güçlü devletlerin menfaatlerinin bir yansımasıdır ve bu hukukun devletlerin önemli davranışlarının anlaşılmasında gereken bir rolü söz konusu değildir. Üçüncü akım, Libralisim akımıdır ki kurumsallığa ve akıllılığa dayalı olarak hukukun devletler davranışına, kurallara, gruplara ve bireylere etkili olduğunu ileri sürmektedir. Dördüncü oluşturuculuk görüşüdür ki kimlikler ve menfaatlerin, özüyle toplumsal bölüklerden ayırt edilmesinin olanaksız olduğunu ve uluslararası hukukun, devletlerin ve toplum bölüklerin yarar ve kişiliklerini yansıttığını ve güçlendirdiğini ileri sürer. Sonuçta, uluslararası ilişkilerdeki her eylemin uluslararası hukukun gelişmesinde ve işlevinde temel işlev üstlendiği ve uluslararası hukuk ile uluslararası ilişkilerin birbiriyle karmaşık ilişkiler içinde olduğu sonucuna varılır.

Anahtar Sözcükler: Uluslararası Hukuk, Uluslararası ilişkiler, Uluslararası siyaset, İdealisim, Gerçekçilik, Liberalisim, Oluşturuculuk

¹ Kaynak:Uluslararası Hukuk Dergisi, Yıl: 32; 52.Sayı, İlbahar- Yaz 1394 Tahran,s. 313- 334: Cayegahe Hukuk-e Binulmelel Der Nazariyehaye Revabete Binulmelel (İmtiyaz sahibi: Cumhurbaşkanlığı Uluslararası Hukuki İşler Merkezi- Bilimsel ve Araştırma Müdürlüğü(ISC veri tabanı) Shapa No: 2251-614X)

² İslami Azad Üniversitesi (Ahvaz Birimi), Sosyal Bilimler Fakültesi Yardımcı Doçent

³ Gümüşhane Üniversitesi,İ.İ.B.F–İşletme Bölümü, Öğretim Üyesi Yardımcı Doçent e-posta m.magami@gumushane.edu.tr

Giriş

Uluslararası hukuk ve uluslararası siyaset araştırmacılarına göre, uluslararası siyasetteki davranış ve eylemler, uluslararası hukuk değişiminin özünü ve temelini oluşturur. Uluslararası hukuk ile uluslararası ilişkilerin karşılıklı ve karışık bağıllığı, kaçınılmaz bir durumdur. Hükümetlerin uluslararası hukuk kurallarının oluşturulması ve uygulanması için siyasi ortamın anlaşılması ve kavranılmasıyla birlikte ayrıca siyasetçilerin dış siyasetin yönetimi için uluslararası hukuk araçları ile yöntemlerinin kullanımını gerektirir. Mutlak adaletin egemen olup her türlü zulüm ve ayrımcılıktan yoksun olan uluslararası toplum bir medine-yi fazile-ye benzetilmez. Nitekim, uluslararası ilişkiler, güç ve siyasetin mutlak egemenliği altında değildir.

Uluslararası siyasetin ana ve kurumsal kavramı, “güç”tür. Oysa hukukta bu kavram özüne ilişkin bir değere sahip değildir. Hukuktaki ana kavram, “adalet” ve onun uygulamasıdır. Hukuk ve siyaset konusunu ikiz olgu şeklinde değerlendirerek ve ilişkilerini tek başına incelemek ve araştırmak, eksik bir yöntem olur. Hukuki düzenlerde hukuk ve siyaset arasındaki ilişki, niteliksel ve süreklidir. Uluslararası düzensel gücün dağıtıcı yapısının yatay biçimdeki hukuki kurallarının uluslararası rakipler arasındaki ilişkilere egemen olması, güç dengesinin bir sonucudur. Oysa, ülkeleinin iç hukuk düzeninde, güç yapısının dikey olması nedeniyle milli iç hukuk düzeni, uluslararası hukuka oranla siyasi değerlendirmelerden daha az etkilenir.

Uluslararası hukuk, barış - kurumlar ve güvenlik uyumları alanında siyaset ile karmaşık iletişim ve ilişkiler içindedir. Uluslararası hukuk, dayatıcı güç kullanımını önlenmek için anlaşmalar ile uyumlara dayalı davranışları benimser ve uluslararası kurallara göre kurumlaşır⁴.

Uluslararası ilişkilerde hukuk egemenliği için öngörülen çabalar, uluslararası düzenin rakipleri arasındaki ilişkilerde var olan anarşi etkileri azaltmaya yöneliktir. Diğer bir deyişle, siyasetteki kaçınılmaz konuların siyasi olmayan kurallarla sınırlandırılmasıdır. Siyasi yöneliş doğrultusunda uluslararası hukuk, uluslararası siyasetin toplumsal yazılımına göre kurulmuştur⁵.

Geçen yirmin yıla disiplinlerarası araştırmacılar (uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler), uluslararası ilişkilerin hukuki yapılandırmanın sebep ve sonuçlarını anlamak için oldukça büyük çaba göstermişlerdir. Uluslararası hukuk

⁴ Janis Mark, “Peace and Security Norms and Institutions in Historical Context”, ASIL, 102nd Annual Meeting, April 9-12. 2008

⁵ Koskeniemi, Martti (1990), “The Politics of International Law”, *European Journal of International Law*, vol. 1, no. 4, at: <http://v880.derecho.unam.mx:8083/papime/pdf/4.pdf>.

ile uluslararası ilişkilerin disiplinlerarası alanı çerçevesinde, ticaret, insan hakları ve insancıl hukuk gibi konular incelenebilir. Diğer bir deyimle, Bu iki alan, gerçi 20.yüzyılın sonlarında birbirinden ayrılmışsa da gene henüz birbiriyle karmaşık ilişkiler içindedir⁶.

Genel olarak siyaset ile hukuk arasındaki ilişki, ve özel olarak uluslararası ilişkiler ile uluslararası hukuk arasındaki ilişki, çeşitli görüşün çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu makalede yanıtlanmaya çalışılan temel soru, uluslararası hukukun çeşitli uluslararası ilişkiler görüşlerinde hangi konuma sahip olduğu ile ilgilidir. Bu konuda makale'nin varsayımı da şu şekildedir: uluslararası hukuk, çeşitli uluslararası ilişkiler görüşlerinde farklı derece ve konuma sahiptir. Bu konum, uluslararası hukuk görüşlerin bazılarında, hukuk, uluslararası küresel konuların çözümünde yan ve işlevsiz bir konuma sahiptir. Diğer bazı görüşler ise uluslararası rakipler arasında işbirliğinin, küresel barışın ve güvenin sağlanmasında uluslararası hukukun önemli bir konuma sahip olduğu yöndedir. Bu makalenin amacı, uluslararası ilişkilerin yarar ve uyumlaşma odaklı yaklaşımlarında uluslararası hukukun konumunu belirlemektir. Yirminci yüzyıl boyunca anılan bu dört düşünce akımı, uluslararası hukukun küresel olaylardaki konumu hakkında özel yaklaşım sergilemiştir.

1. İlk Düşünce Akımı: İdealizm (İdealizm görüş öğretilerine dayalı hukuki düzen)

Bu görüş, uluslararası hukuk kitaplarında ve makalelerinde hukuki düşünce çerçevesinde hukukun klasik yaklaşımını, hukuki idealizm yaklaşımı veya ütopyacılık yaklaşımı gibi adlar altında tanınmaktadır. İdealizm ilk düşünce akımı olarak birinci dünya savaşının sonuna dek 1930 yılların sonlarına kadar uluslararası ilişkiler yorumlarına etkin olup aşırı liberalizm bir oluş şekli olarak sayılmaktadır. "idealistler, ahlaki ilkelere ve uluslararası hukukun güçlenmesine odaklaşmakla güvenli bir dünya oluşturmanın çabasında idiler. Onlar demokrat parlamenter ve kanun egemenliği yoluyla uluslararası diplomasiyi şekillenebileceği görüşündedirler. Çoğu idealistler, uluslararası alan düzeninin iç koşullarının yeniden örgütlenmesi gerektiği görüşündedir. Ütopyacıların yaklaşımında barış, doğal bir durum olmayıp bir oluştur ki bilinçli planlama ile öngörülmesi gerekir. Diğer bir deyişle, bir biçimde barışın yönetilmesi gerekir"⁷.

⁶ Jeffrey L. Dunoff and Mark A. Pollack, eds., *Interdisciplinary Perspectives on International Law and International Relations: The State of the Art* (New York: Cambridge University Press, 2012).

قوام، عبدالعلى؛ روابط بين الملل؛ نظريه ها و رويكردها، سمت، 1384، ص 68

7

Onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda idealizm görüşün çıkış noktası, “savaşın gerçekleşmesinde ve barışın oluşturulmasında devletin mahiyeti önemli bir konuma sahiptir” varsayımına dayanmaktadır⁸. Buna göre eşit koşullarda liberal devletlerin liberal olmayan devletlere oranla uluslararası hukuka daha bağlı oldukları söylenebilir⁹. İdealistler için hukuki kurallar, uluslararası kuruluşlar ve ahlaki ilkeler, uluslararası ilişkilere ışık tutan ilkeler sayılır. Bununla çok yönlü tedbirlerle hukuki ilişkileri güçlendirerek uluslararası anarşinin etkilerini azaltmak mümkündür .

İdealistlerin yaklaşımına göre, ahlak kuralları, ilkesel kaynak sayılmakla uluslararası ilişkileri gütmektedir. Uluslararası toplumda uğraşın amacı adalete ulaşmak ve hukuk kurallarını eğemen kılmaktır. İnsanoğlu, davranış biçimlendirmesi için gereken öğrenim, ara bulma ve hukuk kurallara uyum yapısına sahiptir. Bu doğrultuda öğretinin ve düzeltmelerin amacı bütün halk için güven ve refah sağlanması olmalıdır. Bu amaçlar, uluslararası ilişkilerdeki hukuki davranışın temeli sayılır. Çok yönlü kuruluşların kurulmasını güçlendirmek, uluslararası savaş ve uyuşmazlıklara neden olan durumları düzeltebilir. Bunlara rağmen, gerçekçilere göre siyasetlere ve uluslararası modern kanunlara biçilen bu idealist felsefi düşünceler uygulanabilirlikten uzak ve gereksizdir. İdealistlere göre, güç unsuruna oranla uluslararası hukuk, ahlak ve uluslararası kuruluşlar uluslararası olaylarda daha etkilidir. Uluslararası düzenin temeli, bilfiil uluslararası sorunlara üstün gelmek üzere uğraşan devletler toplumuna dayanmaktadır. Onlara göre, uluslararası ilişkiler ilkelerinin ahlak temeline göre yapılandırılmalıdır.¹⁰

Bu yaklaşım çerçevesinde küresel düzen ve siyaset, bu gibi güçlerin düzensel deneğe sisteminden kaynaklanmamaktadır. Bunun yerine bu güç düzeni, hakim kuralların dizileri arasındaki bir çok ara katmanlı ilişkilerden yani kanunlardan, uyumluluk davranışlardan, kurumsal kurallardan ve gene uluslararası rejimlerden kaynaklanmış olabilir¹¹.

⁸ Slaughter, Anne-Marie, “International Law in a World of Liberal State”, *European Journal of International Law*, 1995, p. 537.

⁹ Yasuaki Onuma, “International Law in and with International Politics: The Functions of International Law in International Society”, *EJIL* (2003), vol. 14, no. 1, p. 116.

¹⁰ Ademola, Adeleke, “Essentials of International Relations and Diplomacy”, 2014, http://www.nou.edu.ng/noun_oci/pdf/sass/pol_231_essentials_of_international_relations_and_diplomacy.pdf

¹¹ Joyner, Christopher, “International Law Is, as International Relation Theory Does?”, *American Journal of International Law*, vol. 100, no. 1, 2006, p. 257.

ABD cumhurbaşkanı Wilson, hukuki varsayımlara dayalı olan dış siyasetin aracı olarak tanınmış ve birleşik milletler dünyasında barışın oluşturulması beklentisiyle idealizmin temelini atmıştır. Wilson, gerçekten kurucu idealizmi önermekle küresel barış ve huzur için milletler toplumunun oluşumunu amaç edinmiştir. Bu yaklaşım, insan mahiyetinin iyiliğini vurgulamakla şahsi istekler, kanun ve ahlakilik arasındaki uyumlaşmayı izlemiştir. Devletler arasındaki ilişkiler, dayanışma, barış ve uyuma dayanmaktadır. Uluslararası sistem, küresel sorunların çözümünde işbirlikçi eylemle uluslararası oyuncuların bir araya gelmesi biçiminde algılanır.

Wilson, uluslararası hukuk, özellikle birleşmiş milletler, toplumsal güvenlik, demokrasi için küresel güven, milletlerin kendi geleceğini belirleme hakkı, açık diplomasi, açık denizlerde gemicilik özgürlüğü, ekonomi engellerin kaldırılması ve ticari koşulların eşitliği gibi alanlarda barışın sağlanması için gerekli araçların oluşması üzerine durmuştur. O, serbest ticaretin barışın açılım ortamı olduğunu varsaymakla bu olgudan dolayı uluslararası kuruluşları da barışın araçları saymıştır¹².

Hukuki düşünce yaklaşımını savunan düşünürler, uluslararası düzendeki kargaşa ve sorunları inkar etmiyorlar. Bununla kurumsal ve örgütsel çalışmalar öngörmekle bu sorunların çözümü için çalışmaktadırlar. Öngörülen bu çalışmalardan biri, hukukun uluslararası toplumun örf ve adeti olarak sayılmasıdır. Diğer yandan, özgür toplumlar için örf ve adet, sağlanmış demokrasinin uyumlaşmasıdır. Nitekim hukuk, istekli sonuçlar ile gayri resmi ve iradi oluşumlar yoluyla güçlenmekte ve etkili olmaktadır¹³.

İdealistler, silahsızlanma ve uluslararası hukuk alanında küresel işbirliği özendirme için uluslararası kuruluşlar aracılığıyla bazı yöntemler önermektedirler. Bunlar, milli ve yerel bağlılığa dayalı egemen devletlerin varlığına odaklaşmak yerine insanların arasında birliği geliştirmek üzere dayanakların güçlendirilmesine; şiddet ile savaşa karşı küresel kamuoyu düşüncelerini etkileme için sınırlı siyasi toplumsallığın yoluyla varsayılanların olanaklarından yararlanmasına; milliyetçi ekonomiye odaklaşmak yerine uluslararası serbest ticaretin geliştirmesine ve engellerin kaldırılmasına; gizli diplomasi yerine açık anlaşmalardan oluşan askeri istikrara; iki taraflı birleşmelerin kurulması yerine toplu iş birliklere dayalı çok yönlülüğe ve askeri güçlendirmeye gerek vardır¹⁴.

¹² مشيرزاده حمير؛ تحول در نظريه هاي روابط بني الملل، سمت، 1384، ص

¹³ Steinberg Richard, Zasioff Jonathan M, "Power and International Law", *American Journal of International Law*, vol. 100, no. 1, 2006, p. 65.

¹⁴ *Ibid*, p. 69.

İdealistler, insaf ve tarafsızlık yapılar üzerine önemle dururlar. Ayrıca kişilerin, toplumların ve devletlerin birlikte yaşamalarının ancak insaf ve adaletle dayalı olabileceğini hatırlatırlar. Onlar baskı kullanımını ret ederler ve uluslararası toplumda adalet ve insafa önem verirler. İdealizm yaklaşımına göre insaf, anlamı itibariyle toplum amacı güdümünde medeniyetin kabul edilebilir aşamasına gelmiştir. Bununla toplum da birlikte yaşama anlamında, tarafsızlığı gözetmekte, uyumlara saygılı olmakta, uyumsuz ve iki yüzlü davranışlardan çekinmekte kendi rolünü ifa etmektedir. Ahlaki kurallar, bir temel olarak devletler arasında özgür ve tarafsız toplumsal davranışın oluşumu için kullanılmalıdır. Özetle, devlet siyasetçileri, bu davranışları kanunlaştırmak için uluslararası toplumda baskının kullanılmamasına ve adil kanunların öğretilmesine, özendirilmesine ve oluşturulmasına önem verirler. İdealizm yaklaşımı çerçevesinde uluslararası ceza divanı, Yugoslavya ve Rovunda suçlarına bakan mahkemeler, İnsan hakları mahkemeleri gibi mahkemeler ile uluslararası insancıl hukuk ve dünya ticaret örgüt kanunlarının temeli açıklanabilir.

Bu geleneksel hukuki yaklaşıma yönetilen eleştiriler şunlardır:

Geleneksel hukuki yaklaşım, uluslararası hukukun kavramsal çerçevesi olarak uluslararası siyasetin uygulama gerçekleriyle uyuşmamaktadır.

Sunulan araçların işlevsizliği: bu yaklaşımında sunulan araçlar, dünya istikrarını ve demokratik değerleri koruyamamıştır. (Hitler ve Musoluni'nin ortaya çıkması, Almanya ve İtalya'nın Milletlerarası Cemiyetten çıkması ve sonuçta bu cemiyetin çökmesi ile ikinci dünya savaşının başlaması, sunulan araçların işlevsizliğini kanıtlamıştır).

2. İkinci Düşünce Akımı: Hukuki Gerçeklilik (Gerçeklilik öğretilerine dayalı hukuki düzen)

Gerçeklilik görüşü, güç¹⁵, uluslararası hukuk¹⁶ ve devletlerin davranışları¹⁷ arasındaki ilişkinin belirlenmesi çabası içindedir. Bu görüşe göre, güvenlik ve barışın sağlanması için uluslararası hukuka dayanılması ve güvenilmesi, kendi özünde tehlikelidir. Çünkü, uluslararası hukuk, gücün temel gerçeklerini görmezlikten gelir. Barış ve güvenliğe ancak gücün dengeleştirilmesi ile ulaşılabilir. Uluslararası siyasette ana amaç, hukukun devletler davranışına olan etkisini dengelemektir¹⁸.

¹⁵ Power

¹⁶ International Law

¹⁷ Behavior

¹⁸ Raustials, Kal and Slaughter, Anne-Marie, "International Law, International Relations and Compliance", *Handbook of International Relation*, 2002, p. 538.

Gerçeklilik yaklaşımının yanlıları, anarşinin ve gücün uluslararası hukukun ve uluslararası kuruluşların güçsüz oluşumuna yol açtığını ileri sürmektedirler¹⁹. Devletler, uluslararası düzenin ana oyuncularını olarak uluslararası hukuku oluştururlar, uygularlar ve düzenlerler. Devletler, uluslararası hukukunu özel yöntemle belirlemezler. Oysa ki uluslararası hukuk, maddi güç ilişkilerde ve menfaat çerçevesinde oluşturulur. Bunun için uluslararası hukuk, devletlerin davranış nedeni sayılmaz. Ancak bu hukuk, devletlerin davranışlarının bir belirtisidir²⁰.

Gerçekçilere göre uluslararası hukuk, uluslararası ilişkiler tarihinin her döneminde aynı siyasi düzenin güç ilişkilerine bağlı bir tercümanı sayılır. Gerçekçi yaklaşımdaki bilginler ve siyaset yönetenler, uluslararası alandaki hukuk ve siyasetin birbirinden uzak ve her birinin ayrı bir kutup olduğunu varsaymaktadırlar. Onlar, uluslararası hukukunu ideal, ahlaki ve üst yapı özellikleriyle nitelendirir. Gerçekçiler karşısında görselciler (maddiciler) ise, uluslararası alanın alt yapısını, siyaset ve siyasi iş özelliklerine bağlarlar. Bu yaklaşıma göre devletler, sırf kendilerinin milli menfaatlerinin arayışındadırlar; onlar için sadece uluslararası ilişkilerdeki düzen ve kurallar ancak siyasi düzen ve kuralları sayılır. Oysa ki siyaset, güç odaklı çatışmalardan başka bir değildir²¹.

Uluslararası düzeyde, uluslararası hukuk kuralları ancak uluslararası kurallar ile hukuki düzenin dengeleri konumunda ve toplumun üst yapısı görünümünde, uluslararası toplumun alt yapı gelişmelerine dayalı olarak bağlayıcı gücünü devletlerin ortak iradesinden almaktadır. Bununla bağımsız egemenliklerin fireleşmemiş gücün yerine düzenin güven ve istikrarının yerleşmesi için dönemin uluslararası hukuk kurallarına ilişkin koşulların, konumların ve durumların gerekliliği doğrultusunda uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinin üstesinden gelinmeli ve uluslararası yaşamın yeni gerekliliklerinin ortaya çıkış düzeylerine ulaşılmalıdır. "Devletler, uluslararası hukuku sadece bu nedenle oluştururlar. Bu da, güvenliklerini ve yaşamsal yararlarını sağlamak içindir. Başka türlü bir durumda ondan uzaklaşacaklardır"²².

¹⁹ Mearsheimer, John J., "The False Promise of International Institutions", *International Security*, 1994, vol. 19, no. 3.

²⁰ Slaughter, Anne-Marie, "International Relations, Principal Theories", 2011, Published in: Wolf- rum, R. (Ed.) *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (Oxford University Press, 2011) www.mpepil.com, https://www.princeton.edu/~slaughtr/Articles/722_IntlRelPrincipaTheories_Slaughter_20110509zG.pdf

²¹ اسلامی، مسعود: «تعامل حقوق و روابط بنی المللی در عصر جهانی شدن». فصلنامه سیاست خارجی، سال چهاردهم، شماره 2، 2000، ص 51
جکسون، رابرت و گنورک سورنسون: در آمدی بر روابط بین الملل، ترجمه: مهدی ذاکریان، احمد تقی زاده، حسن سعیدی کلاهی، چاپ دوم، میزان ۷۰۰۲، ص ۸۰۱

Devletin davranış kaynağı, hukuki düzen ve adalet kavramı değildir. Oysa devletlerin davranışı “ menfaat” ve “güç” kavramı temeline göre oluşur²³. Gerçekçiler açısından uluslararası hukuk, kendi menfaatlerin sağlanması peşinde olan bağımsız devletlerin arasındaki karşılıklı ilişkilerin tercümesidir ve bu konumda var olan bütün güç ve olasılıklardan yararlanmaktadır²⁴. “Gerçekçilik” yaklaşımında kendini gösteren hukuki düzen, egemenlik ve güce sahip devletlere dayalı bir yaklaşımın sonucudur. Buna göre devletlere hakim “düzen”, ulusal ve uluslararası düzeyde devletin menfaatlerini sağlayacak varsayımında olan siyasi kamu düzenidir. Bu düzen kırılığandır ve sürekli savaş dürtüsüyle karşı karşıyadır. Nitekim devletlere düşen temel görev, coğrafi sınırları korumakla millî menfaatleri sağlamaktır. Bu yüksek ve üstün amacın gerçekleşmesi, her eylemi gerekçelendirir ve hiç kayıt ve şarta boyun eğmez. Buna göre devlet, bu amaçlara ulaşmak için geniş yetkilere donanmaktadır.

Profesör Edvard Halt Kar’a göre uluslararası hukuk, içinde bulunduğu siyasi yapının ve bu yapının gözönünde tuttuğu siyasi menfaatlerin dışında anlaşılmaz. Ona göre, bütün kanunların altında olması gereken bir siyasi özgeçmiş yatmaktadır ve kanunu uygulayabilecek üst iktidar da siyasetten beslenmiştir²⁵.

İkinci dünya savaşının sırasındaki büyük yıkımlar ve olağanüstü insanlık dışı vurgunlar sonucunda idealizm modeline karşı birçok eleştiriler yöneltilmiştir. Eleştirenler bu savaşın nedenlerini, dünya ihtilaline kalkışan ve kanun ile ahlak kurallarını tamamen gözardı eden Hitler ve Mosuluni gibi diktatorlara bağlarlar. İdealistler, yalın yüce değerlerin yanlıları olarak, kendi isteklerini başkalarının ihtiyaçlarına üstün tutmak için insanları güçlenme siyasetlerinin ve öznel benciliğinin hırçınlık gerçeğini hafife aldıkları için eleştirilmişlerdir²⁶.

Uluslararası hukuk kuralları, askeri gücü olmadan kağıttan anlaşmalardır, ki bunun gibi korkunç saldırılara engel olamazlar. Bu saldırılar ancak askeri güç ve devletin güç kullanımına ilişkin sağlam kararlarla engellenebilir. Bu eleştirenlerin 1940 yılı sırasında daha ileri gitmesiyle uluslararası ilişkiler alanında “gerçekçilik” adı altında ikinci akım, “idealizm”i oluşturan düşünce örgüleriyle giriştiği rekabet dolayısıyla şekillenir. Gerçekçiler, uluslararası siyasetleri güç kazanım çabaları olarak nitelendirirler. Hükümetler, muhasebecilik yönüyle kendi menfaatinin

²³ Scott, Shirley, “International Law as Ideology: Theorizing the Relationship between International Law and International Politics”, *EJIL*, (1994), p. 323.

²⁴ Charney, Jonathan I., “Universal International Law”, *American Journal of International Law*, vol. 87, no. 4, 1993, p. 529.

²⁵ . ملڪمحمدی نوری، حمیدرضا؛ درآمدی بر حقوق بنی الملل، شیراز، 1380 ، ص 166

²⁶ Joyner, *op. cit*, p. 252.

arttırımı için çalışır. Bunun için kişisel, kitlesel ve milli menfaatlerin edinim çabası, siyasetlerin kullanıldığını göstermektedir. Kişisel menfaatlerin arttırımı amacıyla güçlenmek, doğa kanunlarına uyumu gerektirir. Ki bu, en yararlıının kalıcılığını ifade eder. Bir kişinin en değerli makul sermayesi, ne ahlaki kurallardır ve ne iyi amaçlarıdır. Akıllı bir karar alıcı, siyasi oyunda adalet, ahlakiyat ve hukuki kuralları gözetmez. Oysa o, siyasi yararlar ve devletin kalıcılığına olan güvenini en büyük oranda yükseltme uğraşındadır. Bu, devletin gücü, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığı anlamındadır²⁷. İkinci dünya savaşından sonra bu görüşün egemen olmasıyla hukuki davranış ile uluslararası siyaset en aşağı düzeye inmiştir. Nitekim, iki bilimsel alan dalı olan hukuk ve uluslararası siyaset arasındaki ilişki oldukça güçsüzleşmiştir. Şöyle ki, biri diğerinin uluslararası konuları çerçevesindeki çözümüleme ve onaylama işlevselliğini ve yararlılığını tamamen inkar etmektedir.

Siyaset yapımcılar, kendi uluslararası siyasi menfaatlerinin savunda ve şimdiki dünya olanaklarından daha çok kar edinme uğrunda çalışırlar. Devletler, Hobbesçu bir yaklaşımla birbiriyle siyasi üstünlük için çekişirler. Devletler, güvencesiz ortamda kalıcı olmak için kendi dış siyasetini ihtiyatlı kararlarla yapılandırırırlar. Diğer yandan gerçekçiler, milli menfaatleri bu kapsamda güvenliğin arttırımı, askeri güç ve iktisadi güç olarak tanımlar.

Hukuki uyumlar, siyasi kararların bağlayıcı niteliğindeki kanuni davranış kurallarının yansımasıdır. Hukuki temel ve ölçü, hiç birden bire ve aniden oluşmaz. O ölçünün direk kaynağı, siyasi kararda yatmaktadır. Ancak uluslararası siyasetler ile uluslararası hukuk arasındaki ilişkiyi, düz bir ardaşlık olarak algılamamak gerek. Hukuki kural, ancak var olduğunda gelşi güzel biçimde kendi siyasi sonuçlarını ve onu içeren siyasi kararları etki altına alır. Hukuki uyumların amacı ve kapsamı, siyasi bakımdan belirlenir. Siyaset ve hukuk arasındaki bu yakın etkilişim, diğerini gözönünde tutmadan diğer birinin incelenmesini eksik kılacaktır. Siyasetin konusu ve yönetim yolları, kanuni biçimde düzenlenir. Bunun için hukuki düzenin siyasi çerçevesini ve siyasi yönetiminin hukuki alanını hesaba katmak gerekir²⁸.

Bu görüş yaklaşımına göre, madam ki uluslararası kuruluşların ve uluslararası hukukun aracılığıyla barış sağlanmıyorsa, güç ve önleme dengeler gibi tedbirlerden yararlanmak gerekir. Çoğu durumlarda güç dengesinin bozulması, uluslararası siyaset alanında savaşın çıkmasına sebep olmaktadır. Buna göre,

²⁷ *Ibid.*, p. 253.

²⁸ . رورنر، لوي «تعامل میان حقوق و سیاست بني المللی». ترجمه: گروه پژوهشی حقوق عمومی و بني الملل، فصلنامه پژوهش های حقوقی، شهر دانش، 1381، سال اول، شماره 1، ص 87

eğer bütün devletler kendi güçlerini en üst düzeye yükseltmeye girişirlerse, istikrar ile birlikte güç dengesi kurulacaktır. Bu koşullar altında akıcı birleşmeler düzeni, bu durumun kolaylaştırıcı etkeni olabilir. Bu temele göre güç olanakların düzeyini yükseltmek için birleşenlerin bulunması ve birleşmenin oluşturulması temel gereklilik ise de birleşenlerin bağıllığını kesin saymamak gerekir²⁹.

Gerçekçi görüşün yaklaşımında, küresel siyasette serilen konuları, keskin siyaset ve aşağı siyaset olarak iki kömeye ayırmak olasıdır. Askeri ve güvenlik konuları, keskin siyaset kömesinde yer alır. Buna göre bu yaklaşımda hukuki kurallar ve uyumların pek bir önemi bulunmamaktadır.

Gerçekçilerin önemli varsayımı, uluslararası ilişkilerin mahiyetine ilişkindir. Gerçekçiler, uluslararası düzenin bir anarşizm olduğunu ileri sürer. Diğer bir deyişle bu düzen, merkezi iktidardan yoksundur. Bu, uluslararası düzenin iç toplumdan ayrıtedici bir yönüdür. Onlar, uluslararası alanda kurallar egemenliğinin bulunmayışı konusundaki kanıları kesinleştirmeden önce, bu düzende iktidarın bulunmayışı konusuna odaklaşırlar. Onlara göre, anarşizm koşullarında devletler arasında zorbalığa yönelme meşru sayılır ve savaş, uluslararası düzenin önemli niteliğini oluşturur. Morgante, uluslararası düzen konusunda anarşizmin sonuçlarının ve buna bağlı olarak savaşın her zaman kaçınılmaz duruma geleceğini ileri sürer. Ona göre, tarih boyunca aynı zamanda uluslararası düzen ve barşın korunması için beş ana yöntem ortaya çıkmıştır. Bu yöntemler, güç dengesi, uluslararası hukuk, uluslararası örgütler, küresel egemenlik ve diplomasiyenin oluşur. O, bunlar arasında güç dengesi ve diplomasiyi en işlevsel araç olarak tanımlamaktadır³⁰.

Gerçekçilik görüşünde ilgi çeken konu, uluslararası hukukun yokluğuna vurgu yapılmayışı ve bunun yerine küresel sorunlarda uluslararası hukukun işlevsizliği üzerine odaklaşmadır. Uluslararası hukukun var oluşundan beri, dört yüzyıl boyunca onun “işlevselliği”, çoğu zaman birçok kuşku ve tereddütlerle karşı karşıya kalmıştır. Kurallardan her biri gözarda edildiğinde çoğu zaman ona karşı uygulamalı bir girişim gerçekleşmemiştir. Eğer böyle bir girişim eylemi gerçekleşmişse de bu girişim her zaman etkili olmamıştır. Buna göre uluslararası hukukun hukuk kurallarının birdüzeni olarak inkar edilmesi, milli hukuk düzenlerinin işlevselliğini özellikle uluslararası alandaki güç çekişmesinin düzenlenmesi ve sınırlandırılması konusunda onu onaylama anlamını taşımamaktadır. Oysa, uluslararası hukuk, aynı hukuki düzen gibi ilkel niteliğindedir. Bu hukuki düzen, aynı Avustralya yerlileri ve Kaliforniya küzeyindeki ilk yerleşenleri gibi bazı ilkel

²⁹ Steinberg, Zasioff, *op. cit.*, p. 72.

³⁰ . مشیرزادہ؛ همان، ص. 10

ve okur yazarı olmayan toplumlara hakim olan kanunlara benzer biçimde işlev görür. Uluslararası hukukun ilkel olmasının nedeni şudur ki bu düzen çok sayılı durumlar dışında tamamen kurumlaşmamıştır (merkizileşmemiştir). Opınham'ın bakış açısından milletler hukuku, ancak bir durumda var olabilir. Bu durum da devletler ailesinin üyeleri arasında bir tür güç dengesinin kurulmasıyla oluşabilir. Eğer güçler birbirini denetlemezse, bütün hukuki kurallar gereken uygulama etkinliğinden yoksun olacaktır. Çünkü bir devlet, aşırı güç edindiğinde doğal olarak kendi güdüsüne göre ve kanununa karşı davranmaya çalışır. Nitekim, egemen devletlerden başka milletler hukuk kurallarını uygulayacak hiç merkezi bir siyasi üst yetkili olmadığından ancak güç denge, devlet ailesinin üyelerinden birisinin istediği davranışta bulunmasına engel olabilir³¹.

Gerçekçiliğin yenilikçi akımı 1980 yılların sonlarında yeni boyutlara ulaşmıştır. Bunlar bazan yapıcı gerçekçiler olarak anılır ve uluslararası düzende çatışma ve savaş nedelerini açıklamaya çalışır. Yenilikçi gerçekçiler, küresel siyasetlerini çatışmalı şekliyle uluslararası sistemde ve kriz koşullarında ayakta kalmak için rekabet edilebilir sayarlar. Bu sistemde uluslararası hukukun, uluslararası örgütlerin ve ahlakıyatın etkisi çok azdır. Gerçekçilerin önemli düşünürlerinden olan Kent Waltiz, uluslararası düzendeki uluslararası işbirliğine, uyumların konumuna, uluslararası hukuk kurallarına, uluslararası kurumlara ve kurumsal birikimlerine karşı kötümserdir. Yenilikçi gerçekçilerin öngörülerini göz önünde tutulduğunda, uluslararası hukuk ve onun işlevselliği, yan değişkenler olarak bir çok siyasi bilim ve uluslararası ilişkiler bilginlerin araştırma alanlarından çıkmıştır.

Waltz ve izleyicilerine göre, hukuki kurallar ve uyumlar, herhangi biçimde bağımsız değişken olarak uluslararası ilişkiler alanının iz süren bir kaynağı olamaz. Yapıcı gerçekçiler, genel, tarife, ticaret (GAT) ve Uluslararası Para Fonu antlaşmalar gibi yapıları sadece üstünlük sağlama ve Rus siyasetine karşı ABD'nin önderliğine yönelik araçlar olarak tanımlarlar. Ayrıca bu araçlara ve benzerlerine her hangi kurumsal bir bağımsız rol konumu tanımazlar. Yapıcı gerçekçiler için ana öneri, uyumluluktan önce nitelendiricilik ve öngörücülüktür. Waltz'in yapıcı görüşü ile gerçek dünyada sonuçların belirlenmesindeki uluslararası düzen yapısının nedensel etkisine yönelik sağlam ve sıkı tutumu, dolaylı olarak ister istemez uyumluluk alanını yani uluslararası hukuk kurallarının temel çerçevesini sınırlayacaktır³².

³¹ . مورگنتا، هانس جی؛ سیاست میان ملت ها، تلاش در راه قدرت و صلح، ترجمه: حمیرا مشیرزاده، وزارت امور خارجه، 1374 ص.

³² . ملکمحمدينوري؛ همان، ص. 181.

Özetle bu olgunun temel öğeleri şunlardan oluşmaktadır:

-Uluslararası hukuk, kuralların uyumlu bir bütünü olarak açık ve bilinçli şekilde devletlerce oluşturulur.

-Bu görüşe göre, hukuka olduğu gibi gözönünde tutulmalıdır.

-Devletlerin eylem özgürlüğü kabul edilmelidir.

-Devlet, uluslararası hukukun yapıcısı ve ana oyuncusudur.

Gerçekçilik yaklaşımında, “güç, anahtar unsurdur ve uluslararası siyasetlerle uluslararası hukuk arasındaki ilişkilere ilişkin bütün ilgileri etki altına alır. Bu durumun nedeni, bütün devletlerin arasında güç örgütlemenin (yatay olarak) dağılımı ve yaygınlaşmasıdır. Etkin biçimde bütün devletlerin temel yararlarının sağlanmasına güvence verecek hiçbir kurumsal güç yoktur. Bu durumun sonucu olarak, devletler kendi çıkarlarını korumak için kendi birikim gücüne önem vermelidir. Onlar da bu durumu çeşitli yollar ve farklı amaçlarla değişik etkiler yaratarak hukuk düzeni üzerine çalışabilirler. Ancak onlar en çok olası özgürlüğün kalıcı olması için araçlar ve amaçlar seçiminde ısrarcı davranmalıdırlar. Burada, onların kendi davranışına bir sınır tanımaya eğilimli olmadıkları görünür. Ancak bir durumda siyasi açıdan bu sınırlamalar onlar için kabul edilebilir olmalıdır. Oysa, bu açıdan devletlerin kolaylık ve müsamaha göstermesi olağan üsütü biçimde sınırlıdır. Nitekim, onlar bu tür kayıt ve koşul olasılığını kendi birikim gücününün genişlemesine bir tehdit olarak sayarlar.”³³

3. Üçüncü Düşünce Akımı: Hukuki Liberalizm (Liberalizm Öğretilere Dayalı Hukuki Düzen)

İnsan bireyleri kendi toplumsal gelişme boyunca savaş ve çatışma yerine gittikçe düzene, istikrara ve uluslararası huzura eğilir. Dolayısıyla bunda ortak maddi ve manevi bağlılıklar gereği, kendilerini uluslararası toplumun veya ortak yüce yararlarının paydaşları sayarlar.

Sison’a göre “İnsan, adalete yönelmek ve kötülükten sakınmak için var olmuştur. Bununla doğası ve fıtratı gereği karşılıklı ilişkilerde birbirine yardım etmeleri ve arkadaşlık kurmaları gerekir. Diğer bir deyişle, insanın bencil hesaplaşmaları ile çıkarıcı oluşları konusuna baskın şekilde vurgu yapan Hoppes’in aksine, adamoğllarının davranışında diğer etkin unsurlar da vardır. Gerçekten, halkın çoğu, kendi çağının hukukuna saygı göstermekle görevli olduklarını öngören ilkelere bağlı ve inançlıdır”³⁴.

89. ص. رورنر؛ همان، 1381، ص. 89.

جوز، و.ت؛ خداوندان اندیشه سیاسی، ترجمه: علی رامنی، امپری، 1370، ص. 171.

³³

³⁴

Uluslararası siyaseti hukukla birleştirme çabasında olan uluslararası hukuk öğretsine göre kurumların, hükümetler arası ile özel örgütlerin ve uyumlu yapıların çok önemli konumu söz konusudur. Onlara göre insanların işbirliği, karşılıklı kazanç elde etme amacıyla yapılır. Uluslararası örgütler ve çok yönlü örgütler, karşılıklı işbirliği için oluşur. Yeni liberallere göre devletler, anarşizm koşullarında kendi amaç ve isteklerine ulaşmak için uluslararası hukukun kurallar basamaklarını ve örgütlerini kullanırlar. Gerçi, uluslararası sistem anarşik bir sistemdir. Oyuncuların birbiriyle işbirliği yapma ve ortaklık kurma fırsatı elveriş içindedir. Hükümetler ile devletler, engellerin aşımı için uluslararası yapıları kullanmaktadır. Uluslararası yapılar, çeşitli ve sayılı nesnel alanlarda uluslararası sorunlar ve güçlüklerin çözümünü uluslararası rakiplerin yetkisine bırakırlar ve onlara araçlar sunarlar. Böylece ülkeler arasındaki işbirliğin yöntemleri ve uyumları, küresel hukukun değerleri ve kuralları temelinde kolaylaşır ve gelişir ve hükümetlerin işbirliği ve antlaşma yapma olanakları güçlenir. Girişimci bilim adamları, gerek siyaset ve gerek hukuk alanında rejim'in önemini vurgular. Örneğin, Andro Morosic "insan haklarının rejimi", Anna Hatoy "İşkencenin engelleme rejimi", Piter Has "Ozon tabakanın korunması" yönündeki çabaları için, Jefri Smit "Avrupa Birliğinde, Birleşmiş Milletlerde ve ticaret örgütünde yargı rejimleri" ve Kent Both " Su ve hava değişimlerinin rejimleri ... üzerine önemli vurgular yapmışlardır³⁵.

Bunun için uluslararası hukukta liberalizm bakışlı girişimlerin ilkini "rejimler" kavramının genişletmesi olmuştur. Nitekim 1975 yılında Jon Rogi, uluslararası siyasi edebiyatında yaygınlaştığı zaman, uluslararası rejimleri, "Devletlerin bir bölüğü tarafından kabul edilen karşılıklı beklentiler toplamı, kurallar ve kararlar, ölçütler, örgütsel yetkiler ve mali sorumluluklar" olarak nitelendirir³⁶.

Bir dönemler, uluslararası alanın tekel oyuncuları sadece devletler idi. Ancak, şimdi bu alanda diğer girişimci öğelerin ortaya çıkışını görüyoruz. Bu öğelerin ayrıca uluslararası ilişkilere ilişkin konumu, etkisi ve etkilemeleri, devletlerden az değildir. Örneğin, uluslararası ve bölgesel örgütler, ulusüstü kurumlar, çok uluslu ortaklıklar ile siyasetçiler kurulundaki kişiler büyük oyuncular kapsamında, doğrudan ve dolaylı olarak uluslararası hukuk ve ilişkileri etkisi altında almaktadırlar³⁷.

³⁵ Joyner, *op. cit.*, p. 255.

³⁶ Ruggie, John Gerard, "International Responses to Technology: Concepts and Trends", *International Organization*, no. 29, 1975, pp. 557-84, at p. 570.

³⁷ كاظمی، علی اصغر؛ روابط بني الملل در تئوري و عمل، قومنس، 1384، ص 35.

Devletler, uluslararası ve bölgesel örgütlerle kuruluşları kurmakla küresel sorun ve engeller için istikrarlı olguların oluşturulması çabasıdır ve dolaylı olarak bu rejimlerin aracılığıyla kendi milli yararlarını ve amaçlarını gerçekleştirmek için çalışmaktadırlar. Özet olarak, hukuk öğretisine göre yeni liberalizm görüşü, kurumları, değerleri ve uyumlu ölçütleri benimseyip oluşturmada ve bölük alanı (sektör) araştırmacılara önem vermekle barış ve küresel güvenliğe oldukça çok yardım etmektedirler. 1907 yılında Lahey barış konferansı, 1947 yılında insancıl hukuk rejimlerini, savaş hukukuna ilişkin dördü Cenev protokolunu, dünya genel tarife ve ticaret antlaşmasını(GAT), 1982 yılında denizlerin hukuk rejimini ve 1944 yılında WTO'nun oluşturduğu rejimlerin çerçevesinde incelenebilirler.

Bu görüşe göre uluslararası hukuku, işbirliği kolaylaştırabileceğinden dolayı önemli bir öge sayılır. Diğer bir deyişle uluslararası hukuk, çok yönlü işbirliğin temel iş yönetimini belirler. Bu görüşten esinen şu sonuçları belirtmek mümkündür:

- uluslararası hukuk, güçlü ve güçsüz devletlerin ilişkilerini yönetir.
- uluslararası hukuk, güçlü devletler için yararlı bilgi akışını üretir.
- uluslararası hukuk, meşru uluslararası yargının sonucuna süreklilik kazandırır.
- uluslararası hukuk, güçlü devletlere meşruiyet kazandırır veya onları gayri meşru gösterir.
- uluslararası hukuk, hukuki kurumların aşırılığını ve kusurlarını saydamlaştırır.

Çeşitli toplumlar ve milletler arasında bilgi teknolojinin gelişmesi ve derinleşmesi, çok geniş ilişkilerin oluşmasına ve milletler arasında karşılıklı bağlılığın artmasına neden olur. Diğer yandan küresel düzeydeki bağlılık da genel olarak düşünce birliğini oluşturur. Bugün, insan gereklilikleri daha çeşitlenmiş, detaylanmış ve artısıyla bir devletin milli yetki alanı dışında sağlanabilir hale gelmiştir. Küresel ortak yararlar, uluslararası barış ve güvenlik, insan konum ve onurunu koruma, insanlığın ortak miras ve yaşam çevresini koruma gibi kavramların ortaya çıkmasıyla küresel birlik ruhunun temeli atılmıştır. Bu da yeni bir uluslararası hukuk düzeninin oluşmasını gerektirmektedir.

Yaşamı çevreleyen mantığın, insan "güvenliği" ve "adaleti"ne kurulu ve dayalı olması, "olağanüstü gereksinim" düzenini dayatır. Olağanüstü gereksinim duyulması şu bakımdan ki bu düzenin bulunmaması kargaşanın ortaya çıkmasına neden olacaktır. Dolayısıyla bu da toplumun birlikte aradığı ve insana gerekli olan esenliğini ve doğasını bozacaktır. Bu açıdan gerek küçük veya büyük, gerek

güçlü veya güçsüz, bütün toplumlara akıl ve deneyim yardımıyla düzenel ilkelerin çerçevesi oluşturulmuştur. Bu ilkelerin aracılığıyla toplumun bütün üyeleri birbirine bağlanmıştır³⁸. Hukuk, dayanışmanın ve toplumsal yaşama gerekli olan bu ilkelerden esinen kuralların ve kararların çerçevesinde bir düzen biçimine gelmiştir. Bu düzenin gerekliliği, insan ihtiyaçlarının sağlanması, insan türünün geçerli doğal isteklerinin gerçekleşmesi, kamu güvenliği ile mutluluğun ilerlenmesi ve yükselmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır³⁹.

Liberallerin bakış açısına göre, sırf milli yararlaraya dayanarak düşünsel olarak barışa karşı olmak, uygulamada uluslararası kamu düzeni ile ona egemen hukuki düzenin temellerini sarsmaktadır. Bu gidişte, uluslararası siyasetçilerin kısa süreli çıkarları toplumun uzun süreli yaşam yararlarına üstün tutulmaktadır. Oysa, egemen devletin bağımsızlığı ve özgür davranışı, “istediğini yapsın veya yapabildiğini yapsın” anlamında yanlış bir yorum olup, kaçınan ve kargaşacı bir düzen olarak uygulamada toplumsal ilişkiler hukukun varlığına veya gerekliliğine ters düşmektedir⁴⁰. Bu nedenle her türlü tek yönlü bir siyasi girişim, uluslararası hukuk düzenin temel ilkelerini gözarda ederek gerçekte “güç” ve “egemenlik” ölçütü ile anlam bulmaktadır. Ayrıca, ikinci dünya savaşından sonra oluşturulan ilkeler ve değerler, ayrıca “barış ve güvenlik” izinde olan küresel topluma ilişkin ortak değerlerle de çatışmaktadır.

Soğuk savaştan sonraki dönemlerde, devlet ile milletlerin -ki henüz milli menfaatler ve eğilimler uğruna çalışmaktadırlar. Uluslararası ilişkilerin kurumlaşmasına rağmen küresel barış ve güvenliğin korunması ve oluşturulması için kendi güvenlik çıkarları uğruna davuluna çalan girişimcilerle hareket edemez ve ilerleyemez. Bu açıdan, devletler arasında işbirliğe ve uyumluluğa dayanan küresel barış ve güvenin oluşması ve korunması, devletlerin küresel topluluğu çerçevesinde aranmaktadır⁴¹. Bu görüşte, devletlerin milli sınırları ve egemenliğinden kaynaklanan kısır görüşlere yenik gelmeli ve uluslararası toplumun gerekliliklerine uygun yeni bir hukuki düzenin kurulmasına adım atılmalıdır. Diğer yandan, insanlığın ilerlemesine ve gelişmesine yönelik hukukun konumu gereği bu konumun amaçsallığına ve toplum değişimleriyle toplumsal ilişkilerindeki etkinin derinliğine dayalı olmasıdır. Diğer bir deyişle hukukun kendine bağlı toplum değişimlerine ve olaylarına tercüman olmasıdır⁴².

38 . شاو، ملکم؛ حقوق بني الملل، ترجمه: محمد حسني وقار، اطلاعات . 1372 ، ص 9

39 . کاتوزیان، ناصر؛ فلسفه حقوق، دانشگاه تهران، 1368 ، ص 18

40 . وينست، اندرو؛ نظريه هاي دولت، ترجمه: حسني بشريه، نسژ ن، 1370 ، ص 177.

41 . Park, Soo Heon, “Global Common Society and International Cooperation”, in Conference on Global Governance in the 21st Century, Seol, (19-20) September, 2000, p. 2.

42 . نجعي اسفاد، مرتضى: “موضوعات حقوق بني الملل”. در مجموعه مقالات اولني سمينار تحول مفاهيم، به

Librerallere göre, ortak kurallar ve kurumlar, devletlerin birbiriyle olan çatışmalarını sınırlamaktadır. Onlara göre, egemenlik sahibi devletler gerçi uluslararası siyasetin ana oyuncularını ise de, uluslararası siyaset ne devletler arasındaki tam çatışmanın ve ne tam yararların eşdeğerlik yansımasıdır. Bütün devletler, aralarındaki ilişkilerde kendilerince oluşturacağı toplumsal kurallar ve kurumlara uymak zorundadır. Bu yelpazede bu somut gerçeğe şu şekilde eğilmek mümkündür. Şöyle ki, uluslararası hukuk, egemen devletler arasındaki ilişkilere egemen kurallar olarak, tarihi bir süreçte onların uluslararası canlılığının varlığını gerektiren ilkeler bütünlüğünü kapsamakla bu bütünlüğe dayanmasıdır. Kendi bütünlüğündeki bu ilkeler, kişisel çıkarlarının güdümünde olan “devletler toplumu”nu, toplu amaç ve yararlarına itmektedir.

Bu görüşe göre, egemenliğin yeni kavramı, dengeli ve yönetsel egemenliği, uluslararası toplumu oluşturan devletlerin gerekli niteliği ve uluslararası hukuk düzeninin temel direği sayan ve aynı zamanda uluslararası yaşamın gerektiği sınırlamalara bağlı koşullu bir kavram olarak daha gerçekçi ve kabul edilebilir olabilir. Bu görüş doğrultusundadır ki uluslararası ilişkilerde devletin dış iktidarı sınırsız sayılmaz. Bu bakımdan devlet, gerek kararıyla gerek gücün özgünlüğüne dayalı siyasetleriyle istediği biçimde diğer devletlerle davranamaz. Egemen devlet söz konusu olduğunda, bundan anlaşılması gerekirse gereksin, bu, devletin bağımsızlığıdır. Diğer bir deyişle, diğer bir devlete bağlı veya dayalı değildir. Ancak herhangi bir şekilde anlaşılması gereken, devletlerin iç ve dış alanda mutlak egemenliğe sahip olduğunu göstermez ve devletlerin ortak kararlarına dayalı ilke ve ölçütlerin üstünde olduğu anlamında değildir. Bu bakımdan gerek ahlaki, dini ve İnsan haklarının küresel etkisinden, doğal hukuktan, gerek “özgürlük” ile “eşitlik”in siyasi-felsefi kurumlarından kaynaklanan ilkeler, devletlerin egemenliğini bağlar ve sınırlar. Bunun için küresel ahlak, hiç bir devlete egemenliğini siyasi kavramın gölgesi altında insanlığa karşı hukuk dışı davranma yetkisini vermez⁴³.

Günümüzde çoğunlukla yürürlükte ve etkinlikte olan küreselleşme durumu, nitelikli bir süreç olarak sınırlar arakasında ve millî gerekliliğin ötesinde çalışır. Bu alanda çoğu kararlar, küresel unsurların müdahalesi ile alınır ve insanlar küreselliğe ilişkin bir konum bütünlüğü olarak davranır ve küresel korumanın konusu olan değerleri göz önünde tutar. Onların eğilim ve titizlik gösterdikleri temel konular, sınır ötesi konulardır. Örneğin, çevre, sağlık, insan hakları

اهتمام سيدعلى قادري؛ دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه، 1370 ، ص 398

43 . آکهرست، مایکل؛ کلیات نوین حقوق بنی الملل، ترجمه: مهاباد داراب پور، جهان معاصر، 1370 ، ص ۸۹۳.

ve buna benzerleri. Bu doğrultuda kamusal niteliği olmayan kuruluşlar ve eylemler, devletlerin iradelerini arkasına alarak küresel sorumlulukla küresel gereksinimlerin karşısında sızma ve etkileme arayışındadırlar. Bu sonuç, bir takım değişimlerin göstergesidir.

Ortaya çıkmakta olan bu olgu, tanımına göre ve bu olgunun doğrultusunda diğer her tarihi dönemlerden fazla, milli nitelikteki kamu ve kamusal olmayan girişimcileri küresel düşünmeye ve yerel çalışmaya çağırılır. Ancak, küresel çalışmaya ulaşmak üzere kendi içinde küresel çalışma yeteneğine de sahiptirler. Şekillenmekte olan yeni uluslararası hukuk düzeni, bu sonucun bir ürünüdür. Ki bu sayımda hukuk düzeni, uluslararası ilişkilerin sacede egemenlik sahibi devletlerin arkasındaki milletlerin ilişkiler ile birlikte bunun ötesinde devlet içi ilişkilerde de devlet ile halk arasındaki ilişkileri araştırır. Ayrıca bu doğrultuda devletten istenen, onun kamusal olmayan kuruluşların denetimine ilişkin girişim sürecinde buyrukların ve yasakların uyulmasında görevli ve yükümlü sayılmasıdır. Oysa tersi durumda coğrafi sınırlar arkasında hukuki ve siyasi şekilde tepki göstermek zorunda olacaktır. Nitekim başka türlü esasen hukuki düzenin varlığından söz edilemez. Her hukuki düzenin varlık gereği, devlet yapı ve temelini korunması bağlamında taahhütler ve yükümlülükler çerçevesinde sınırlamalara boyun eğmektir. Bu doğrultuda, hukuki düzenin kural ve düzenlemelerini kapsayan bir alan çerçevesinin gelişmesi ile genişlemesine yol açacak yeni ortam oluşturulmuştur. Buna karşılık, bu tarihi dönemdeki dayanışma, ortak yarar ve duygular, uluslararası yaşamın inkar edilemez ve kaçınılmaz bir durumu sayılmaktadır. Bunun sonuçlarından biri, "ortak kader"e inanmaktır. Bununla uluslararası hukuk düzenin temel taşı olarak egemenlik ilkesinin konumu ve durumu belirlenmelidir. Bu gerçeklik, hukuki düzenin gelişimini ve dinamikliğini temellendirir veya yeni hukuki düzenin oluşturulmasını gerektirir. Bu yönde Manfred Lax'a göre "Gerçekten, devletler onurlamanın ve şahlanmanın kaynağıdır."⁴⁴. Oysa ki düzen, titiz bakıldığında kamu düzenin çevresindeki değişimleri ve gelişmeleri yansıtmalıdır⁴⁵. Devletler, kendi egemenliğinin bir bölümünü yeni oyunculara devir etmey kabul etmişlerdir. Diğer bir deyişle günümüzde, devlet tek başına uluslararası toplumun oyuncusu olamaz; artık devlet odalı küresel gücün üstünlüğü söz konusu değildir⁴⁶.

44 . فرانكل، جوزف؛ روابط بني الملل در جهان متغیر، ترجمه: عبدالرحمن عالم، دفتر مطالعات سیاسی و بني المللی وزارت امورخارجہ، 1369 ، ص. 24

45 . جيمز، روزنا؛ امنیت در جهان آشوب زده، در: ارزیابی انتقادی در زمینه امنیت بني الملل، گردآوری و ترجمه: علی رضا طیب، نشر ق، 1380 ، ص.33.

46 . لاکس، مانفرد "حقوق بني الملل در سده دوم قرن " 21 ترجمه: امیر حسینی رنجریان، فصلنامه سیاست خارجی، شماره 1 . سال هفتم، 1372 ، ص.91.

Devlet, artık mutlak eğemenliğiyle gelimiş teknoloji ve iletişim sistemlere karşı diremne g¼ce sahip değildir. Yeni gerçekleşen konuların ve sorunların hiç biri sınır d¼zeyiyle kısıtlı deđildir⁴⁷. Rozona, yeni sorunlara ek olarak, şu gerçeği g¼ndemde taşımaktadır: halk mikro elektronik devrimin getirisiyle s¼rekli d¼nyanın diğer bocaklarında gerçekleşmekte olan siyasi yetkinlik ve iktidarlık çalkantılardan haberdar olmakla birlikte ister istemez, en istikrarlı toplumlara da kuşkuya ve bağlılığa itmektedir. Bununla bu da h¼k¼met siyasetinin geçerliliğine karşı kuşku duyma temelini oluřturmaktadır⁴⁸.

4. D¼rd¼nc¼ D¼ř¼nce Akımı: Oluřturuculuk⁴⁹ (Oluşturuculuk ¼đretilerine dayalı hukuki d¼zen)

Oluşturuculuk, uluslararası ilişkiler bağlamındaki g¼r¼řlerin d¼rd¼nc¼ akımıdır. Bu g¼r¼ře g¼re “uluslararası hukuk d¼zeni” bir takım kurallar b¼t¼n¼ olarak bu kuralların uyumlaşması, resmi olmasına bağlı geleneklerden ve her bu kuralların kurumsal korunmasından kaynaklanmaktadır. Oluşturulan her takım kurallar ve gelenekler, belirli d¼zenleme çerçevesinde bir “rejim”i şekillendirir. Her rejim bir kurumdur. Devletler, hukuki rejimlerdir. Ayrıca devletlerin kendileri, uluslararası toplumun ¼yeleridir. Bu uluslararası toplum da bir rejim olarak kendine ait şekli ve resmi kuralları vardır. Uluslararası toplum, bir hukuki rejimdir”⁵⁰.

Oluşturucular, uyđar oluşumlar ve k¼lt¼rel etkenlerin devletler kimliğinin ve diğer kişiliklerinin hangi biçimde devlet yarar ve ¼nc¼ değerlerine g¼re şekilleneceği konusunda ¼nerilerde bulunur. Bu ¼neriler, bir t¼rl¼ “ k¼resel bakış” oluşturur ve uluslararası davranış ¼l¼tlerini etkiler. Uluslararası kuruluşlar, silahlanma rejimleri, insan hakları, uluslararası uyumları ve ... gibi uluslararası rejimleri araştıranları bu rejimlerin çıkarlarını ve ayrıca kimliklerini yeniden tanımlamalarına y¼neltir. Bu g¼r¼ře g¼re uluslararası hukuk, değerleri, uyumları ve genel olarak anlamlı ve maddi olmayan unsurları, g¼l¼ biçimde yansıtır ve etkinleştirir. Diğer bir deyimle, oluşturulan kimliğini yansıtır.

Oluşturuculuk, akılıcı g¼r¼řlerin varlık kimliği ve tanımlaması için engel sayılmaktadır. Bu bakımdan yararlar ve kimlikler toplumsal biçimde oluşturulur ve değişim olasılığına sahip olmakla birlikte geri tanımlanabilir. Uluslararası

47 . نجھی اسفاد، مرتصی، “موضوعات حقوق بني الملل”، د ر مجموع ه مقالات : اولئي سمينار تحول مفاهيم، به اهتمام سيد علی قادري؛ دفتر مطالعات سياسي و بين المللي وزارت امور خارجه، 1370 ، ص 297.
48 . روزنا؛ همان، ص 42.

49 Constructivism

50 . مشرژاده؛ همان، ص 348.

hukuk, yasa koyucunun kimliğini ve yararlarını yansıtmaktadır. Oluşturuculuk, siyaset ile toplum biliminin ve uluslararası hukukun edebiyatına sızmıştır⁵¹.

Aşırı oluşturucular, uluslararası hukuk sistemini devlet, egemenlik ve anlaşma gibi yapıcı öğeleri toplum yapıcılarını olarak tanımlar. Buna göre, bu öğeler devletin davranışsal olgusunda yansır. Çünkü, hukuk özellikle bir iç zihniyet ortamı içinde bir kanıtlama işlemi olup bu kanıtlama sonuçlarının aracılığıyla devlet beklentilerinin⁵², uyumlarının⁵³ ve değerlerinin⁵⁴ katkısıyla oluşturulan bir yapılandırma. Devletler, uluslararası toplumlaşma yoluyla kendi kimliklerine dayalı kendilerini doğrudan veya yeniden tanımlayabilir.

Kozolovoski⁵⁵ ve Krotçvil'e⁵⁶ göre, uluslararası siyasette araştırmacılar araştırmalarıyla düzeni yeniden üretir veya geliştirir. Her uluslararası düzen yapıları, kendini geri üreten araştırmacıların geleneklerine bağlıdır. Uluslararası düzenin değişimi, araştırmacıların kendi gelenekleri aracılığıyla uluslararası uyumlarını ve davranışlarını değiştirdikleri anda gerçekleşir. Yeniden üretim geleneklerinin iç araştırmaları, bireyler ve gruplardır. Buna göre uluslararası siyasette temel değişimlerin gerçekleşeceği an, iç girişimcilerin güvendikleri ile kimliklerinin değiştiği ve bu yolla onların siyasi geleneklerindeki dayanıklı uyum kurallarında değişimin oluşmasıdır. Bu alanda iki türlü değişim söz konusudur: 1) Kurulan antlaşmalarda ve uluslararası düzenin ölçütlerinde gereken değişikliğin yapılmasından önce yeni kaynaklara başvurulmasıyla, farklı ve dağınık yeni olguların ortaya çıkmasının olanaklı olmasıdır; 2) Toplumsal düzenin dayandığı gelenekler ve antlaşmaların değişmesinin, uluslararası düzenin altyapı değişimlerine neden olabilmesidir. Bu tür değişimde kısmen veya tamamen, değişen düzenin dayandığı uyumlardır⁵⁷.

Oluşturuculuğun amacı, yapı ile yapıcının karşılıklı ilişkisini açıklamaktır. Bu kapsamda yapıcıdan anlaşılması gereken "birey" veya diğer "oyuncular"dır. Nitekim, uluslararası antlaşmalar yapısından güdülen, kanunlar, uluslararası örgütler ve diğer küresel sistemlerdir. Oluşturucuların iki yanlı karşılıklı üzerine durdukları sonuç, yapı ile yapıcıdır. Uluslararası yapı ile yapıcı, karşılıklı olarak birbirini oluşturur.

⁵¹ Joyner, *op. cit.*, p. 256.

⁵² Ideas.

⁵³ Norms

⁵⁴ Values

⁵⁵ Koslowski

⁵⁶ Krotchwill

Oluşturucular, hukuki rejimler olarak gördükleri devletler, geniş boyuttaki faaliyetlerde bulunmaya ve bu kapsamda diğer devletlerle ilişki kurmaya ilişkin temsil yetkisini devlete geçiren bireylerden oluşur. Devletler bir takım kuralları çerçevesinde özel uğraşların sorumluluğunu, bütününde hükümet denen işgüzarlara verir ki işgüzarlık tekelini kendi elinde tutarlar ve bu yöntemle kendini uluslararası topluma egemen üye olarak temellendirir.

Bu görüşe göre hukuk ve siyaset tamamen birbirinden ayrı değildir. Oysa aralarında karışık ve karşılıklı ilişki vardır. Uluslararası ilişkiler, devletlerin güç kazanmak üzere yaptıkları çatışmadır. Bir hükümetten olan düşüncemiz onun siyasi çıkışlarına göre belirlenir. Devletler, yönlendirici ve mantıklı seçeneklerle kendi yararlarının en iyi kuruyucusu sayılmaktadırlar.

Karşılaştırmada uluslararası hukuk, devlet adamını medeni beklentilere ulaşmak veya uyumlu kuralları sağlamak için çaba gösteren bir taşaron olarak göz önünde tutmaktadır. Uluslararası ilişkilerin kapsamı birbirine sarılmış toplumsal faaliyettir. Oyuncular, uluslararası uyumlar, kurallar, örf ve adetlerle dolu toplumsal-siyasi alt yapı temelinde kendi faaliyetine meşruiyet kazandırır. Hukuk ögesi ile siyasi ögenin bileşimi, devletin kendi çıkarlarını elde etmek için bir uğraştır.

Uluslararası hukuk, devletleri aşan üst bir hukuk değil, devletler arasında bir hukuk sayılır. Bu devletlerin değişik siyasi-toplumsal düzeninde ve aralarındaki iktisadi, sanayi ve askeri güçlülüklerinde derin boşluklar bulunmaktadır. Eğer bu farklılıklara yönelik uluslararası toplum üyesi ülkelerinin değişik inançsal siyasi bakışlarını, değişik tarihi deneyim ve geçmişlerini, farklı milli, kültürel, etnik ve mezhebi değerler ile geleneklerini ve değişik coğrafi özelliklerini eklersek, uluslararası hukukun durumu daha karmaşık hale gelecektir. Hukuk, uluslararası siyasetin uyumsal görünüşüdür. Dolayısıyla, devletler hukuku şekillendiren ana kişilikler sayılır⁵⁸.

Uluslararası hukukun, beklentilerini şekillendirecek uyumları, uluslararası örgütlerin hukuki kararlarında ve uluslararası konferansların nihai onaylarında aramak gerekir. “Oluşturucuların bakış açısından uluslararası hukuk, küresel siyasetteki toplumsal yapının yapılandırıcısıdır.”⁵⁹. Gerçekten, uluslararası ortamdaki uluslararası uyumlar, devletleri toplumsallaştırma biçimine getirir. Bu

⁵⁸ . ملكمحمدي؛ همان، ص 11.

⁵⁹ Wiener, Antje, “Constructivist Approaches in International Relations Theory: Puzzles and Promises”, 2006, at: https://www.wiso.uni-hamburg.de/fileadmin/sowi/politik/governance/Con-Web_Papers/conweb5-2006.pdf

uyumlar, aynı ortak ve değersel beklentiler olarak araştırmacıların kimliğini şekillendiren, toplu ve nihai amaçları tanımlayan uygun davranış görünümüdür. Nitekim, bu uyumlar devletlerin uluslararası ortamda uygun davranmına ve uyuşmasına neden olmuştur. Bu uyumlar, özellikle uluslararası düzene özgü değildir. Oysa ki, bu uyumların genel özelliği bütün toplumlarda uygulanabilir olmasıdır.

Kamu düzene ilişkin kuralların oluşumunda ve ileri gelişmişinde uyumlar şekillenirken kavramlara ve insanın ahlaki değere dayanır. Ortak vicdan ve insanın yüce ahlakından kaynaklanan ilkeler ve kurallar, uluslararası toplum üyelerinin bireysel zarar ve ziyanlarından yoksundur. Bu ilke ve kurallarda insanın öz değeri ve kamu hukuka olan saygısı göz önünde tutulmuştur. Uluslararası toplum üyesi devletler bu kurallara uymakla yükümlüdür. Ayrıca uluslararası toplumun tamamına bu kuralların uygulamasını üstlenmiş sayılır. Bununla egemen devletin uyumlu yapı ve barışçıl amaçlar ile yerleşen hukuk düzeninin bu yönde yeni kavramların işlevini, doğru şekilde uygulama sınır ve kapsamını belirlemek, uluslararası ilişkilere hukuki çerçevede şekil vermek, güçlendirmek, bütün devletler için oldukça önem taşıyan barış ve güvenliği kollamaktır. Bu da oldukça sırf milli çıkarlarına üstün tutulmaktadır⁶⁰.

Bu konu da tarihi bir süreçte nesnellik biçimine gelen uyumlar, uluslararası toplumun temel dönüşümlerinin altyapısını oluşturup bir yandan devletlerin egemenliğine ağır gölge düşürmekle diğer yandan ahlaki-insani değerlere bağlı ve dayalı bir özel hukuk düzen gerekliliğiyle bu değerleri, devletlerin uluslararası ilişkileri alanına sokma çabasıdır.

Meşruyet kazanımdaki baskın devletler, küresel düzeyde özel nesnel bölümler biçiminde kurallar ve kurumlar düzenler. Bu durum, güç ile hukukun karmaşık ilişkisinin bir görünümüdür. Oysa ki hukuk, gücün kaynağıdır. Devletler, güç ve hukuk ilişkisinde harcanır. Böylece, uluslararası düzenin oluşması için çalışırlar⁶¹.

Oluşturucuların bakış açısında uluslararası kurumlar ve örgütler, ortak yüce ve yetkilendirme anlamların somut görünümüdür ve onların çerçevesinde meşru ve mantıklı davranışların bu anlamlar temelinde açıklanmalı ve yorumlanmalıdır. Bunun için devletlerin davranışını anlamak için yorumcunun

⁶⁰ Steinberg, Zasioff, *op. cit*, p. 83.

⁶¹ Buitendag, Nico, "Power and International Law: Towards an Autopoietic Framework", *The Westminster Law & Theory Centre Online Working Papers*, 1/2014, 2014. Available at: <http://www.westminster.ac.uk/law-and-theory/publications/working-papers>.

hem nelere tavsiye edildiğini ve hem araştırmacılarca yapılan yorumların niteliğini göz önünde tutması gerekir. Bu bakımdan uluslararası kurumların bu uyumları, bu davranışların içinde kullanılan, yorumlanan ve dönüşüme uğranan alanlardır. Öte yandan bu kurumlar, uyumları yayarlar, araştırmalar ise toplumsallaştırırlar. Bununla kurumsal kültür, onların toplam değerlerinin bir parçası haline gelir. Sonuç itibarıyla, uluslararası düzendeki değişim bu kurumlar aracılığıyla gerçekleşir.

Bu yaklaşımla istenen insani uyumlara dayalı uluslararası toplum, ilkelere dayalı olarak devletler topluluğu arasında anlaşılabilir ilkelerden çok, kapsamlı ilkeler üzerine bağlılık gösterirler. Ahlaki açıdan devlet odaklı hukuk düzenine öncelik eden bazı olması gerekenler ile olmaması gerekenler, küresel toplumun ortak amaç ve değerleridir. Oysa, bunlar devletler toplumunun sınırlı amaç ve değerleri değildir. Yeni hukuk düzeni, geleneksel uluslararası varlıkları bir varsayım olarak öngörmektedir. Ancak bu varlıkların işlevlerini yeni gereklilik koşulları çerçevesinde tanımlar ve açıklar. Bu yaklaşım, var olan bu gerçeklerin etkin tarihi ve toplumsal verileri ışığında egemen kamu oyununun etkisiyle iç toplumdaki ahlaki-manevi ve duygusal ilişkilerin oluşumunu izler. Uluslararası düzeyde de, bir tür hukuki düzen, insanlık vicdanından ve gerekli akılcılıktan önemlidir⁶².

Genel olarak hukuki düzenlerin kuralları ve örf ve adetleri gerçeği birbirine benzer olsa da, dört ögesi ön plana çıkmaktadır. Bunlar: 1.Çıkarların korunması 2. gelenekler 3. İtibar 4. Hukuk uyumlarının telafi edilmesinden kaçınmak. Özellikle, bu uyumlar bir tarafın değer ve çıkarlarının gelişmesine yardımcı olması ve diğer tarafın da bu kuralları göz önünde tutarak çıkar beklentisi içinde olmadığı durumda bu hukuki uyumlar, ilişkilerin düzenlenmesi için uygun bir temel sayılır. Anılan bu kuralları, hükümetler arasında alışılan gelenekleri kolaylaştırır ve sonuçta her tarafa yarar sağlar⁶³.

⁶² . كلود آلبر، كلييار؛ سازمان هاي بني المللي، ترجمه و تحقيق: هدايت الله فلسفي، نشر فاخته، 1371 ، ص13.

⁶³ هالسي، كي.جي؛ مباني تحليل سياست بني الملل، ترجمه: بهرام مستقيمي و مسعود طارمصري، چاپ دوم، وزارت امور خارجه، 1376 .

Sonuç

Günümüzde uluslararası ilişkiler ile uluslararası hukuk arasındaki çatlak azalmaktadır. Küreselleşme etkisinin yoğunlaşması ve uluslararası uyuncuların artması ile her iki alan dalı, kavramların ortak anlaşılmasına ve uyumların sağlanmasına eğilmektedir. Bu ki alan dalının arasındaki ilişki, yıllarca araştırmacıların ilgi odağı olmuştur. Bu makalede uluslararası öğreti görüşleri çerçevesinde uluslararası hukukun yeri, inceleme konusu edilmiştir.

İdealistlere göre uluslararası hukuk, devletin güç ve yaptırımından kaynaklamaz ve güç aracı olamaz. Oysa ki, uluslararası hukuk, uyumlar üstünde varsayılır. Öte yandan bu yaklaşım, uluslararası hukukunu güçlendirilmek ve daha çok etkilemek üzere gerekli araçları sunma çabasıdır. Nitekim, meşru hukuki kurumların oluşturulması, uluslararası hukukunu etkileme yollarından biridir.

Hukuki gerçekçiliğin yaklaşımında güç ve dayatma, uluslararası hukuk oluşumunun kaynağıdır. Devletler de uluslararası hukukun sağlayıcısı ve uygulayıcısıdır. Devlet olmadan bu düzenin güçlendirilmesinde ve korunmasında çatışma kaçınılmazdır. Devlet, uluslararası hukukun ana oyuncusudur. Uluslararası hukuk, güçlü devletlerin güç kaynağının sonucu ve çıkarlarının yansıtıcısıdır. Güçlü devletler, uluslararası hukukunu örtülü olarak kendi amaçlarına varmak için kullanır ve uluslararası hukukun devletlerin davranışını açıklamada bir önemi söz konusu değildir. Genel olarak gücü kavramadan uluslararası hukukun anlaşılması olanaksızdır.

Yeni liberalizm 1980 son yılları sürecinde küresel siyasette yeni bir güç olarak, uluslararası hukuk konumun güçlenmesine sebep olmuştur. Bu doğrultuda devletler, uluslararası barış ve güvenlik yararlarını birkaç konuda tamamen kanıtlamış ya insan bireylerinin maddi hukukunu korumuştur. Bu konuda bir koşkuya yol vermeden kendi istek ve iradeleriyle kendilerine özel yükümlülük dayatan antlaşmalara girmişlerdir. Dolayısıyla uluslararası hukukun geleneksel düzeninde devletlerin iç ilişkilerinde vatandaşlara ve ildeşlere mutlak ve dayatıcı egemenliğe ağırlık verilmesiyle milli bağımsızlık ilkesi çerçevesinde “egemenliğe saygı gösterme ve iç işlere karışmama”, kamu düzeninin altyapısı kurulur. Bu durum uluslararası toplum için istenen sonuçları beraberinde getirmemiştir. Çünkü, “gerçekçilik olgusu” çerçevesinde devlet odaklı görüşün dayandığı öğeler gözönünde tutulduğunda kısa süreli ve geçici çıkarlar, toplu ve uzun süreli çıkarlara üstün tutulmaktadır.

Oluşturuculara göre, hukuk ve siyasetin gerçekliği toplumsal bir yapılandırmadır. Uluslararası ilişkiler geleneği, halk eylemi ve uluslararası olaylardan oluşur. Oluşturucular bakımından uluslararası ilişkilerde anarşi eklemi, devletlerin kesin davranışının kanıtı sayılmaz. Oysa ki, devletlerin davranışları devletlerin dış dünyalarına yönelik düşüncelerinden kaynaklanır ve anarşi, devletler tarafından üretilen bir durumdur.

Günümüzde, uluslararası araştırmacılar arasında etkileşim artışını, milletlerin bilinç yükselişini, kamu oyunun devletler eylemlerine olan etkisini, insan haklarına ilişkin devlet dışı kuruluşların çoğaldığını ve bu oluşum durumların küresel boyutlara ve sonuçlara olan etkisini göz önünde tutarsak, devletler girişimlerini özlü siyasi güç ve gözlemlerden uzaklaşıp insan hakları konularına yöneldiğini göreceğiz. En azından görünüşte olsa dahi, devletler kendi eylem ve sözlerini hukuki uyum çerçevesinde güncelleştirmeye çalışır.

Kaynaklar (منابع)

A.Farsça

الف: فارس

1-Kitap

1-کتاب

- آکهرست، مایکل؛ کلیات نوین حقوق بین الملل، ترجمه: مهرا ب داراب پور، جهان معاصر، 1370.
- جونز، و.ت؛ خداوندان اندیشه سیاسی، ترجمه: علی رامین، امیرکبیر، 1370.
- جکسون، رابرت و سورنسون گئورگ؛ درآمدی بر روابط بین الملل، ترجمه: مهدی ذاکریان، احمد تقی زاده، حسن معینی کلاهی، چاپ دوم، میزان، 1385.
- فرانکل، جوزف؛ روابط بین الملل در جهان متغیر، ترجمه: عبدالرحمن عالم، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه، 1369.
- «ارزیابی انتقادی در زمینه امنیت بین الملل»: «روزنا، جیمز؛ امنیت در جهان آشوب زده، در گردآوری و ترجمه: علیرضا طیب، نشر نی، 1380.
- شاور، ملکم؛ حقوق بین الملل، ترجمه: محمد حسین وقار، اطلاعات، 1372.
- قوام، عبدالعلی؛ روابط بین الملل؛ نظریه ها و رویکردها، سمت، 1384.
- کاتوزیان، ناصر؛ فلسفه حقوق، دانشگاه تهران، 1368.
- کاظمی، علی اصغر؛ روابط بین الملل در نظریه و عمل، قومس، 1384.
- کلیبار، کلود آلبر؛ سازمان های بین المللی، ترجمه و تحقیق: هدایت الله فلسفی، فاخته، 1371.

- ملکمحمدی نوری، حمید رضا؛ درآمدی بر حقوق بین الملل، شیراز، 1380
- مورگنتا، هانس جی؛ سیاست میان ملت ها، تلاش در راه قدرت و صلح، ترجمه: حمیرا مشیرزاده، وزارت امور خارجه، 1374
- مشیرزاده، حمیرا؛ تحول در نظریه های روابط بین الملل، سمت، 1384
- وینست، اندرو؛ نظریه های دولت، ترجمه: حسین بشیریه، نشر نی، 1370
- هالستی، کی جی؛ مبانی تحلیل سیاست بین الملل، ترجمه: بهرام مستقیم، مسعود طارم سري، چاپ دوم، وزارت امور خارجه، 1376

2-Makale

2 - مقاله

فصلنامه سیاست، «تعامل حقوق و روابط بین الملل در عصر جهانی شدن»؛ • اسلامی، مسعود 1379، خارجی، سال چهاردهم، شماره 2

ترجمه: گروه پژوهشی حقوق عمومی، «تعامل میان حقوق و سیاست بین المللی»؛ • روزنر، لوی 1381، و بین الملل، فصلنامه پژوهش های حقوقی، شهر دانش، سال اول، شماره 1

ترجمه: امیر حسین رنجبریان، «حقوق بین الملل در سده دهم قرن»؛ • 21؛ • لاکس، مانفرد 1372، فصلنامه سیاست خارجی، سال هفتم، شماره 1

در مجموعه مقالات: اولین سمینار، «موضوعات حقوق بین الملل»؛ • نجفی اسفاد، مرتضی تحول مفاهیم، به اهتمام سید علی قادری، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه، 1370.

B.İngilizce

ب: انگلیسی

- Ademola, Adeleke, “Essentials of International Relations and Diplomacy”, 2014, http://www.nou.edu.ng/noun_oci/pdf/sass/pol-231-essentials-of-international-relations-and-diplomacy.pdf
- Buitendag, Nico, “Power and International Law: Towards an Autopoietic Framework”, The Westminster Law & Theory Centre Online Working Papers, 1/2014, 2014. At: <http://www.westminster.ac.uk/law-and-theory/publications/working-papers>.
- Charney, Jonathan I., “Universal International Law”, American Journal of International Law, vol. 87, no. 4, 1993, p. 529.
- Park, Soo Heon, “Global Common Society and International Cooperation”, in Conference on Global Governance in the 21century, seol (19-20) September, 2000, p. 2.

- Joyner, Christopher, "International Law Is, as International Relation Theory Does?", *American Journal of International Law*, vol. 100, no. 1, 2006, p. 257.
- Steinberg Richard, Zasioff Jonathan M, "Power and International Law", *American Journal of International Law*, vol. 100, no. 1, 2006, p. 65.
- Koskenniemi, Martti (1990), "The Politics of International Law", *European Journal of International Law*, vol. 1, no. 4, at: <http://v880.derecho.unam.mx:8083/papime/pdf/4.pdf>.
- Mearsheimer, John J., "The False Promise of International Institutions", *International Security*, 1994, vol. 19, no. 3.
- Scott, Shirley, "International Law as Ideology: Theorizing the Relationship between International Law and International Politics", *EJIL*, (1994), p. 323.
- Janis Mark, "Peace and Security Norms and Institutions in Historical Context", *ASIL*, 102nd Annual Meeting, April 9-12, 2008.
- Raustials, Kal and Slaughter, Anne-Marie, "International Law, International Relations and Compliance", *Handbook of International Relation*, 2002, p. 538.
- Wiener, Antje, "Constructivist Approaches in International Relations Theory: Puzzles and Promises", 2006.
- Slaughter, Anne-Marie, "International Law in a World of Liberal State", *European Journal of International Law*, 1995, p. 537.
- Slaughter, Anne-Marie, "International Relations, Principal Theories", 2011, Published in: Wolfrum, R. (Ed.) *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (Oxford University Press, 2011).
- Yasuaki Onuma, "International Law in and with International Politics: The Functions of International Law in International Society", *EJIL* (2003), vol. 14, no. 1, p. 116.
- Jeffrey L. Dunoff and Mark A. Pollack, eds., *Interdisciplinary Perspectives on International Law and International Relations: The State of the Art* (New York: Cambridge University Press, 2012).